

*Dr sc. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ,
Pravni fakultet Univerziteta
u Sarajevu*

*Pregledni članak
UDK: 343.15(497.6)
Primljeno: 15. april 2016. god.*

SISTEM PRAVNIH LIJEKOVA I KRIVIČNO PROCESNO ZAKONODAVSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI (NORMA I PRAKSA)

Okosnicu ovog rada čine tri pitanja: prvo se pitanje odnosi na pravce razvoja normi o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima, drugo na osnovna procesna pravila o njima, treće na pravne efekte podnošenja žalbe na prvostepenu presudu. Ova pitanja razmatraju se unutar posebne sheme koja prikazuje karakteristična razvojna razdoblja i zakonodavne aktivnosti o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima u BiH. Iako ta shema odstupa u odnosu na tipične razvojne faze krivičnog (materijalnog i procesnog) zakonodavstva u BiH, ipak njeni osnovni segmenti mogu pomoći u prezentaciji odgovora na pitanja koja se postavljaju pri proučavanju ključnih zakonskih rješenja o nacionalnom sistemu pravnih lijekova i njihovoj praktičnoj primjeni.

Ključne riječi: redovni i vanredni pravni lijekovi, zakonodavne reforme, istraživanje sudske prakse, Bosna i Hercegovina.

1. Uvod

1. Proučavanje sistema pravnih lijekova u krivičnoprocesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH) zahtijeva shemu pomoću

koje se mogu odrediti i predstaviti razvojne etape i zakonodavne aktivnosti u ovoj oblasti. Iako ta shema u nekim segmentima odstupa od karakterističnih razvojnih etapa krivičnoprocesnog zakonodavstva u BiH,¹ ipak se uz pomoć njenih osnovnih elemenata mogu proučavati specifična zakonska rješenja o pravnim lijekovima i njihova praktična primjena. Stoga će u izlaganjima što slijede biti riječi o sljedećim važnim pitanjima: prvo se pitanje odnosi na pravce razvoja normi o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima, drugo na osnovna procesna pravila o njima, treće na pravne efekte podnošenja žalbe na prvostepenu presudu.

2. Pravci razvoja normi o pravnim lijekovima

2. U sferi prvog pitanja istaknutog u Uvodu ovog rada (ili: pravci razvoja normi o pravnim lijekovima) možemo govoriti o sljedećim razvojnim etapama i zakonodavnim aktivnostima: **(a)** razdoblje poslije 1992. godine koje je obilježeno preuzimanjem procesnih rješenja o pravnim lijekovima iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ („Službeni list SFRJ”, 26/86 – prečišćeni tekst, s kasnijim izmjenama i dopunama, 74/87, 57/89, 3/90) i njihovim ograničenim promjenama. Ova faza u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu FBiH) i Republici Srpskoj (u daljem tekstu RS) obuhvata desetogodišnje razdoblje i završava se stupanjem na snagu novih entitetskih procesnih zakona 2003. godine (v. *infra* 3-7); **(b)** donošenje prvog Zakona o krivičnom postupku 2000. godine u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu BDBiH) i uvođenje novih procesnih odnosa u sistem pravnih lijekova. Ova faza završava se stupanjem na snagu novog procesnog zakona u BDBiH 2003. (v. *infra* 8); **(c)** stupanje na pravnu snagu novih zakona o krivičnom postupku na nivou BiH, BDBiH, FBiH i RS tokom 2003. godine i harmoniziranje procesnih rješenja o pravnim lijekovima u cijeloj BiH (v. *infra* 9-13); **(d)** drugo petogodišnje razdoblje primjene procesnog zakonodavstva otvoreno je amandmanima 2008. i 2009. godine, koji su, između ostalog, obuhvatili i pravne lijekove (v. *infra* 14-16); različite kalendarske godine su isključivo posljedica dinamike rada nadležnih zakonodavnih tijela na četiri nivoa vlasti, i nisu rezultat nesinhronizovanih aktivnosti na promjenama procesnih normi; nesinhronizovane aktivnosti će se odvijati u godinama koje slijede, (v. *infra* 16-20); **(e)** noveliranje odredaba o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima u entitetskim procesnim zakonima i procesnom zakonu BDBiH, naročito

1 Sijerčić-Čolić, H. (2012), Aktuelna pitanja krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini (ustavno-pravni, legislativni i praktični aspekti). U: Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva (normativni i praktični aspekti), XLIX redovno godišnje savetovanje Udruženja (Zlatibor), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, str. 288-315.

zakonskih rješenja o žalbi na prvostepenu presudu i postupku po žalbi, tokom 2012, 2013. i 2014. godine (v. *infra* 16-20).

3. Karakteristična procesna pravila o sistemu pravnih lijekova

Pregled karakterističnih procesnih pravila o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima (drugo pitanje istaknuto u Uvodu) izložiti ćemo kroz naprijed navedene razvojne etape i s tim povezane zakonodavne aktivnosti.

3.1. Naslijedene odredbe o pravnim lijekovima i pravni lijekovi u entitetskim zakonima o krivičnom postupku (prije stupanja na snagu novog procesnog zakonodavstva 2003)

3. S obzirom na to da je tokom 1992. i 1993. godine došlo do preuzimanja Zakona o krivičnom postupku SFRJ, potrebno je podsjetiti se na uređenje pravnih lijekova u nekadašnjem jugoslovenskom procesnom pravu.

Krenimo sa Zakonikom o krivičnom postupku koji je stupio na snagu 1. januara 1954. godine („Službeni list FNRJ”, 40/53). Ovaj zakonski tekst propisuje široku grupu pravnih sredstava koja se mogu koristiti u krivičnom postupku, a među njima posebno mjesto daje kategoriji pravnih lijekova, potvrđujući da je pravno uređenje sistema pravnih lijekova jedno od najvažnijih i najsloženijih pitanja krivičnog postupka. Zakonik (kao i njegov prethodnik, Zakon o krivičnom postupku iz 1948. godine) opredijelio se za žalbu na prvostepenu presudu kao potpun pravni lijek, jer se tim pravnim lijekom prvostepena presuda mogla pobijati kako u pogledu činjeničnog stanja, tako i u odnosu na primjenu materijalnog i procesnog zakona. Zakonska rješenja o ovom redovnom pravnom lijeku rješavala su i druga pitanja, npr., njegovo suspenzivno i devolutivno dejstvo; pravo na izjavljivanje žalbe; sadržaj žalbe i razloge zbog kojih se presuda može pobijati; postupak po žalbi i odluke drugostepenog suda; granice ispitivanja prvostepene presude; zabranu *reformatio in peius*.

Uzimajući u obzir naredna izlaganja, na ovom mjestu ćemo podsjetiti na odredbu člana 362. Zakonika o krivičnom postupku prema kojoj će *drugostepeni sud uvažavajući žalbu ili po službenoj dužnosti rješenjem ukinuti prvostepenu presudu i vratiti predmet na ponovno suđenje ako utvrdi da postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka ili ako smatra da zbog pogrešno ili nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja treba narediti nov glavni pretres pred prvostepenim sudom*. Drugostepeni sud je mogao održati pretres *samo u slučaju ako je potrebno da se zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja izvedu novi dokazi ili ponove već ranije izvedeni dokazi i ako postoje opravdani*

razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovni glavni pretres (čl. 350. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku).

Što se tiče granica ispitivanja prvostepene presude, vrijedilo je načelo *tantum devolutum quantum appellatum*, s tim što je drugostepeni sud morao uvijek po službenoj dužnosti ispitati *da li postoje (neke) apsolutno bitne povrede procesnog zakona, da li je protivno zakonu suđeno u odsustvu, te da li je na štetu optuženog povrijeđen krivični zakon* (čl. 353. Zakonika o krivičnom postupku).

Zakonik o krivičnom postupku iz 1953. (za razliku od svog prethodnika) propisao je žalbu na drugostepenu presudu zbog, kako se to navodi u literaturi, „težnje za pojačanom kontrolom i većim garantijama za pravilnost sudskih odluka”, te ujednačavanja sudske prakse.² Arsenal redovnih pravnih lijekova obuhvatio je još i žalbu na rješenje.

Od vanrednih pravnih lijekova, Zakonik je poznavao tri: ponavljanje krivičnog postupka, vanredno ublažavanje kazne i zahtjev za zaštitu zakonitosti.

4. U Zakonu o krivičnom postupku koji je donesen nakon ustavnih promjena 1974. („Službeni list SFRJ”, 4/77) bilo je više intervencija u oblasti pravnih lijekova, a značajnije su bile sljedeće: – podnošenje žalbe i protiv volje okrivljenog ako je izrečena smrtna kazna; – uvođenje žalbe Saveznom sudu; – uvođenje zahtjeva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude kao četvrtog vanrednog pravnog lijeka.

Iz Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku („Službeni list SFRJ”, 14/85) pažnju su privlačile sljedeće promjene koje su se odnosile na pravne lijekove: – odbrana uz pomoć branioca obavezna je u postupku po vanrednim pravnim lijekovima ako je izrečena smrtna kazna; – širenje razloga za ulaganje zahtjeva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude (ako je u drugom ili trećem stepenu učestvovao sudija ili sudija porotnik koji je morao biti izuzet; ili zato što je okrivljenom, protivno njegovom zahtjevu, uskraćeno da na glavnom pretresu ili pretresu pred drugostepenim sudom upotrebljava svoj jezik).

5. Upoređujući naslijeđeno procesno pravo o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima kroz Zakon o krivičnom postupku FBiH iz 1998. („Službene novine Federacije BiH”, 43/98, 23/99), možemo uočiti sljedeće: **(a)** pretežno zadržavanje naslijeđenih pravnih normi o pravnim lijekovima; zbog izlaganja koja slijede spomenut ćemo posebno da je održavanje pretresa pred drugostepenim sudom ograničeno (*pretres će se održati samo u slučaju ako je*

2 Zakonik o krivičnom postupku sa objašnjenjima i napomenama (1953), Arhiv za pravne i društvene nauke. Beograd, str. 290. Amandmanima iz 1965. žalba na drugostepenu presudu proširena je i protiv presuda Vrhovnog vojnog suda (Službeni list SFRJ, br. 12/65).

potrebno da se zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja izvedu novi dokazi ili ponove već ranije izvedeni dokazi i ako postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovni glavni pretres, čl. 367. st. 1. Zakona o krivičnom postupku FBiH), a vraćanje predmeta prvostepenom sudu nakon ukidanja prvostepene presude obavezno u zakonom propisanim slučajevima (*drugostepeni sud će uvažavajući žalbu ili po službenoj dužnosti rješenjem ukinuti prvostepenu presudu i vratiti predmet na ponovno suđenje ako utvrdi da postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka, osim ako se ne preinačuje prvostepena presuda zbog taksativno navedenih apsolutno bitnih povreda, ili ako smatra da zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja treba narediti novi glavni pretres pred prvostepenim sudom*, čl. 378. st. 1. Zakona o krivičnom postupku FBiH), te da je ispitivanje presude ne samo u onom dijelu u kojem se pobija žalbom, već i po službenoj dužnosti zbog taksativno navedenih apsolutno bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, zbog održavanja glavnog pretresa u odsustvu optuženog ili njegovog branioca (a nije se radilo o zakonom dozvoljenim situacija), kao i zbog povrede krivičnog zakona na štetu optuženog (čl. 370. st. 1. Zakona o krivičnom postupku FBiH); **(b)** fragmentarno odustajanje od nekih dotadašnjih rješenja o redovnim i posebno vanrednim pravnim lijekovima; **(c)** nova procesna rješenja kojima se jačaju pravo na pravičan postupak, pravo na odbranu³ ili pravo na žalbu u krivičnim predmetima (npr. pravo oštećenog da uloži žalbu zbog odluke suda o krivičnim sankcijama koje su izrečene za krivična djela protiv života i tijela, protiv dostojanstva ličnosti i morala i protiv sigurnosti javnog saobraćaja, čl. 354. st. 4. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

Što se tiče vanrednih pravnih lijekova, Zakon iz 1998. sveo je njihov broj na dva: ponavljanje postupka i zahtjev za zaštitu zakonitosti (brisani su, dakle, vanredno ublažavanje kazne i zahtjev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude). Uz to, u odnosu na naslijeđeno pravo, odredbe o vanrednim pravnim lijekovima doživjele su i značajne strukturalne promjene.

Tako je u Zakonu postavljen postulat o zabrani ponavljanja krivičnog postupka na štetu okrivljenog protiv koga je krivični postupak završen pravosnažnom presudom, a u literaturi je istaknuto da je načelo *ne bis in idem* i zabrana

3 Npr., brisana je mogućnost održavanja sjednice vijeća bez prisustva optuženog, koji nije obaviješten jer nije sudu prijavio promjenu boravišta ili stana. Vezano za ovu promjenu naglašeno je da drugostepeni sud mora učiniti napor da nađe novu adresu optuženog pa tek onda ako to ne uspije, da mu obavijest o sjednici vijeća dostavi preko oglasne ploče (stav Vrhovnog suda FBiH, Kž 195/99. V. Sijerčić-Čolić, H., Vuleta, D., Hadžiomerađić, M. (1999), Komentar Zakona o krivičnom postupku, OSCE – Ured za demokratizaciju, Sarajevo, str. 486). Ili, ako je optuženi u pritvoru, predsjednik vijeća drugostepenog suda mora osigurati prisutnost optuženog na pretresu.

ponavljanja krivičnog postupka na štetu okrivljenog međunarodni standard za zaštitu ljudskih prava.⁴ Zakon poznaje samo ponavljanje postupka u korist osuđene osobe (čl. 395. Zakona o krivičnom postupku FBiH); izuzetno, bilo je dozvoljeno obnoviti krivični postupak na štetu okrivljenog ako je pravosnažna sudska odluka rezultat zloupotrebe službenog položaja nadležnog tužioca (čl. 396. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

Pravni nedostaci u pravosnažnoj sudskoj odluci i u sudskom postupku koji je prethodio njenom donošenju mogli su se otkloniti zahtjevom za zaštitu zakonitosti. Ovaj vanredni pravni lijek pripadao je nadležnom tužiocu, osuđenom i braniocu, a poslije smrti osuđenog i osobama koje su u Zakonu taksativno navedene (čl. 404. Zakona o krivičnom postupku FBiH). Propisi pokazuju razlike u pravima subjekata ovog pravnog lijeka, jer je federalni tužilac mogao uložiti ovaj zahtjev *zbog svake povrede zakona* učinjene u pravosnažnoj presudi ili sudskom postupku koji je prethodio toj odluci, bez obzira na to da li je ta povreda bila od uticaja na donijetu odluku i da li se po zakonu smatra bitnom povredom (čl. 403. st. 3. Zakona o krivičnom postupku FBiH). Prava ostalih subjekata ovog pravnog lijeka bila su sužena i obuhvatala su kršenje krivičnog zakona, apsolutno bitne povrede procesnog zakona i druge povrede odredaba krivičnog postupka ako su uticale na zakonitost sudske odluke (čl. 403. st. 1. Zakona o krivičnom postupku FBiH). Za federalnog tužioca ulaganje zahtjeva za zaštitu zakonitosti nije bilo vremenski ograničeno, dok je za osuđenog, njegovog branioca i druge ovlaštene osobe bio predviđen rok od tri mjeseca od dana kad je osuđeni primio pravosnažnu sudsku odluku (čl. 404. st. 3. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

6. Naslijedeni Zakon o krivičnom postupku SFRJ⁵ primjenjivao se u RS sve do stupanja na snagu novog procesnog zakonodavstva 1. jula 2003. Jedina promjena u dotadašnjim propisima o pravnim lijekovima odnosila se na širenje nadležnosti Vrhovnog suda RS (čl. 2. Zakona o primjeni Zakona o krivičnom postupku, „Službeni glasnik Republike Srpske”, 4/93).

7. Na osnovu prethodno izloženog uočava se da su entitetski zakonodavci različito koncipirali redovne i vanredne pravne lijekove. Kad se ovom dodaju i nove odredbe Zakona o krivičnom postupku BDBiH iz 2000. godine, može se zaključiti da je šarenilo propisa doprinosilo neujednačenom položaju procesnih subjekata u postupcima po pravnim lijekovima te nejednakosti građana pred sudovima u BiH. Gorak okus ovako zapletenog pravnog i stvarnog

4 Sijerčić-Čolić, H., Vuleta, D., Hadžiomeračić, M, op. cit., str. 757.

5 Zakon o krivičnom postupku – prečišćeni tekst (Službeni list SFRJ, 26/86, 74/87, 57/89 i 3/90; izmjene i dopune, Službeni glasnik Republike Srpske, 4/93, 26/93, 14/94, 6/97 i 61/01).

stanja nije mogla ublažiti ni okolnost da je veći broj do tada usvojenih promjena izrastao iz međunarodnog prava o pravima čovjeka.

3.2. Pravni lijekovi prema Zakonu o krivičnom postupku BDBiH iz 2000. godine

8. Zakon o krivičnom postupku („Službeni glasnik Brčko distriktaBiH”, 7/00) prihvatio je poznatu podjelu pravnih lijekova na redovne i vanredne, a pitanje izbora između različitih entitetskih zakonskih propisa riješio je ‘na svoj način’. Tako npr., u sistemu redovnih pravnih lijekova predviđao je samo dva – žalbu na prvostepenu presudu i žalbu na rješenje (dakle, nije predviđao trećestepennost, tj. ulaganje žalbe na drugostepenu presudu), dok je kod vanrednih pravnih lijekova slijedio shemu iz FBiH.

Korisno je već sada upozoriti da je ovaj zakon među odluke Apelacionog suda kao drugostepenog uvrstio i rješenje kojim će taj sud *ukinuti presudu i sam održati glavni pretres* (čl. 274. st. 1. tač. 4. u vezi s čl. 278. i 279. Zakona o krivičnom postupku). Dakle, nije bila propisana mogućnost vraćanja predmeta Osnovnom sudu kao prvostepenom, pa ni izuzetno. Što se tiče granica ispitivanja prvostepene presude, prihvaćena su dotadašnja rješenja u smislu da se presuda ispituje u onom dijelu u kojem se pobija žalbom, ali i *ex officio* (dakle, kao i u FBiH i RS, po službenoj dužnosti ispituju se *povrede krivičnog zakona na štetu optuženog, zatim neke od apsolutno bitnih povreda krivičnog postupka i da li je glavni pretres protivno zakonu održan u odsustvu branioca*,⁶ čl. 270. Zakona o krivičnom postupku).

Kao i u FBiH, zahtjev za zaštitu zakonitosti bilo je moguće uložiti ako je odlukom Evropskog suda za ljudska prava i Doma za ljudska prava za BiH utvrđeno da su *ljudska prava ili osnovne slobode bile povrijeđene pravosnažnom sudskom odlukom na štetu osuđenog* (čl. 300. st. 3. Zakona o krivičnom postupku). Ponavljanje postupka na štetu optuženog bilo je (po obrascu iz procesnog prava FBiH) dozvoljeno samo u slučaju ako je *presuda kojom se optužba odbija donijeta zbog odustanka javnog tužioca od optužbe, a dokaže se da je do odustanka došlo zbog krivičnog djela zloupotrebe službenog položaja tužioca* (čl. 293. st. 1. Zakona o krivičnom postupku).

Druge odredbe o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima obuhvatile su očekivana pitanja o subjektima pravnog lijeka, rokovima, sadržaju žalbe i osnovima zbog kojih se presuda može pobijati (zbog čega se i u ovom zakonu

⁶ S obzirom na to da se optuženom ni u kom slučaju ne može suditi u odsustvu (čl. 198. st. 3. Zakona o krivičnom postupku), nije dolazilo u obzir ispitivanje da li je glavni pretres održan u odsustvu optuženog.

o žalbi može govoriti kao o potpunom redovnom pravnom lijeku), razlozima za ulaganje vanrednih pravnih lijekova, zatim odredbe o postupku po pravnom lijeku, odlukama povodom uloženog redovnog ili vanrednog pravnog lijeka, zabrani *reformatio in peius* (zabrana preinačenja presude na štetu optuženog bila je na identičan način formulisana kao i u entitetskim propisima – *ako je žalba izjavljena samo u korist optuženog, presuda se ne može izmijeniti na njegovu štetu u odnosu na pravnu ocjenu djela i na krivičnu sankciju*, čl. 271. Zakona o krivičnom postupku).

3.3. Pravni lijekovi prema zakonima o krivičnom postupku iz 2003. godine⁷

9. Reforma krivičnog procesnog zakonodavstva tokom 2003. otvorila je dalekosežne promjene u uređenju krivičnog postupka u BiH. To se posebno odnosi na prvostepeni postupak u smislu nove organizacije stadija istrage, optuživanja i glavnog pretresa i novih procesnih uloga osnovnih i sporednih procesnih subjekata. I dalje, na opštem planu sistema pravnih lijekova te reforme su imale za posljedicu karakteristične promjene čije proučavanje treba biti u svjetlu reforme krivičnog postupka u BiH i tada istaknutih kriminalnopolitičkih zahtjeva.

Iako nam nije namjera analizirati te reformske procese (za to proučavanje preporučujemo bogatu naučnu i stručnu raspravu koja se posljednjih petnaestak godina odvija u BiH i izvan njenih granica), ipak, zbog proučavanja novih procesnih rješenja o pravnim lijekovima, na ovom mjestu ponavljamo tadašnje ciljeve reforme krivičnog zakonodavstva u BiH: – efikasnost krivičnog postupka u smislu propisivanja pravnog instrumentarija za borbu protiv kriminaliteta i suzbijanje njegovih negativnih i destruktivnih posljedica; – zaštita temeljnih i međunarodnim pravom afirmisanih prava i sloboda krivičnoprocesnih subjekata, naročito osumnjičenog, odnosno optuženog; – izbjegavanje dugotrajnosti krivičnih postupaka i ubrzanje krivičnog postupka u smislu otklanjanja onih prepreka koje usporavaju njegov tok; – rasterećenje krivičnog pravosuđa pojednostavljenjem krivičnog postupka, naročito za lakša krivična djela; – harmonizacija domaćih propisa s međunarodnim pravom o pravima čovjeka s jedne

⁷ Riječ je o: Zakonu o krivičnom postupku BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/2003, 36/2003; u daljem tekstu: ZKP BiH/03), Zakonu o krivičnom postupku BDBiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 10/2003; u daljem tekstu: ZKP BDBiH/03), Zakonu o krivičnom postupku FBiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 35/2003, 56/2003; u daljem tekstu: ZKP FBiH/03) i Zakonu o krivičnom postupku RS (Službeni glasnik Republike Srpske, 50/2003; u daljem tekstu: ZKP RS/03).

strane, i suzbijanju kriminaliteta, s druge strane; – harmonizacija u okviru nacionalnog pravnog sistema, u smislu da se reforme krivičnog pravosuđa i krivičnog zakonodavstva u BiH temelje na istim principima i programima; – uvažavanje i zadržavanje određenih segmenata naslijeđenog krivičnog procesnog prava.⁸

Prije predstavljanja novih procesnih rješenja o pravnim lijekovima treba naglasiti, posebno s aspekta njihovog kasnijeg modifikovanja ili povlačenja iz zakonskog teksta (v. naredna izlaganja o tim kritikama i kasnijim reformama), da je sistem pravnih lijekova održao protektivni kostur, oslanjajući se na zahtjev da je zakonitost i pravilnost sudskih odluka ne samo u interesu stranaka i drugih učesnika u krivičnom pravosuđu, već i u opštem interesu pravne sigurnosti. Drugim riječima, bez obzira na sve te promjene i zaokrete, i dalje je bilo obezbijedeno ponovno (djelimično ili potpuno) vrednovanje sudskih odluka, zatim, donošenje pravih i zakonitih sudskih odluka, te sprečavanje pravnog dejstva nepravilnih i nezakonitih sudskih odluka.

10. Dakle, na osnovu analize procesnih zakona iz 2003. može se zaključiti da je oblast pravnih lijekova pretrpjela promjene, kako u odnosu na pravo bivše SFRJ, tako i u odnosu na rješenja koja su se počela razvijati kroz procesno zakonodavstvo FBiH (1998) i BDBiH (2000). Te promjene predstaviti ćemo kroz sistem redovnih, a zatim i vanrednih pravnih lijekova. Okrenut ćemo se prije svega onim rješenjima koja su izlaskom na zakonodavnu scenu donijela iz temelja novu orijentaciju i samim time privukla posebnu pažnju, kao i konstatacijama o harmonizaciji četiri procesna zakona u segmentu pravnih lijekova.

11. Kad je riječ o žalbi na prvostepenu presudu, iz temelja novu orijentaciju predstavljale su odredbe o: **(a)** 'redovnom' održavanju pretresa pred drugostepenim sudom nakon ukidanja prvostepene presude u žalbenom postupku, 'redovnom' u smislu da nije bila propisana mogućnost vraćanja predmeta prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje (čl. 310. i 315. ZKP BiH/03; čl. 310. i 315. ZKP BDBiH/03; čl. 325. i 330. ZKP FBiH/03; čl. 316. i 321. ZKP RS/03) i **(b)** granicama ispitivanja prvostepene presude jer je drugostepeni sud, odlučujući o žalbi, mogao ispitati presudu samo u onom dijelu u kojem se ona pobija žalbom (*tantum devolutum quantum appellatum*; čl. 306. ZKP BiH/03; čl. 306. ZKP BDBiH/03; čl. 321. ZKP FBiH/03; čl. 312. ZKP RS/03). Nova strujanja obuhvatila su i: **(c)** postupak pred drugostepenim sudom kad odlučuje na pretresu i odstupanja od neposrednog provođenja dokaza (čl. 317. ZKP BiH/03; čl. 317. ZKP BDBiH/03; čl. 332. ZKP FBiH/03; čl. 323. ZKP RS/03); **(d)** obra-

8 Sijerčić-Čolić, H. (2013), Krivično procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini – glavni izazovi nakon reforme krivičnog zakonodavstva 2003. godine, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, god. XII, br. 1, str. 58-61.

zloženje odluke kojom se ukida prvostepena presuda (čl. 316. ZKP BiH/03; čl. 316. ZKP BDBiH/03; čl. 331. ZKP FBiH/03; čl. 330. ZKP RS/03); **(e)** sadržinu zabrane *reformatio in peius* (ako je podnesena žalba samo u korist optuženog, presuda se ne smije izmijeniti na njegovu štetu;⁹ čl. 307. ZKP BiH/03; čl. 307. ZKP BDBiH/03; čl. 322. ZKP FBiH/03; čl. 313. ZKP RS/03); **(f)** reduciranje apsolutno bitnih povreda odredaba krivičnog postupka (na toj listi nije više bila povreda zabrane *reformatio in peius*; čl. 297. st. 1. ZKP BiH/03; čl. 297. st. 1. ZKP BDBiH/03; čl. 312. st. 1. ZKP FBiH/03; čl. 33. st. 1. ZKP RS/03); **(g)** obavještanje krivičnoprocesnih subjekata o sjednici vijeća drugostepenog suda, i njen tok (čl. 304. ZKP BiH/03; čl. 304. ZKP BDBiH/03; čl. 319. ZKP FBiH/03; čl. 310. ZKP RS/03).

Važno je također naglasiti da su odredbe o žalbi na prvostepenu presudu bile u potpunosti usklađene sa zahtjevima i potrebama harmonizacije četiri procesna zakona. Drugim riječima, tada doneseni zakonski tekstovi sadržavali su identična zakonska rješenja o žalbi na prvostepenu presudu.¹⁰

12. Žalbu na drugostepenu presudu propisuju dva entitetska zakona i ZKP BDBiH/03. Tu se odmah uočavaju različita rješenja: **(a)** u pogledu osnova za ulaganje, žalba na drugostepenu presudu je dopuštena *ako je sud koji rješava u drugom stepenu preinačio prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen od optužbe i izrekao presudu kojom se optuženi oglašava krivim* (čl. 317. st. 4. ZKP BDBiH/03 i čl. 333. st. 1. ZKP FBiH/03), odnosno *ako je drugostepeni sud donio novu osuđujuću presudu ili je preinačio prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen od optužbe i izrekao presudu kojom se optuženi oglašava krivim* (čl. 324. st. 1. ZKP RS/03); **(b)** u pogledu funkcionalne nadležnosti, u BDBiH odlučuje Apelacioni sud na opštoj sjednici (čl. 317. st. 5. ZKP BDBiH/03), u FBiH vijeće od trojice sudija (čl. 333. st. 2. ZKP FBiH/03), a u RS vijeće od pet sudija (čl. 324. st. 2. u vezi s čl. 24. st. 3. ZKP RS/03).

13. U pogledu vanrednih pravnih lijekova, sva četiri zakona o krivičnom postupku poznaju samo jedan – ponavljanje postupka. Na identičan način uređuju vrste ovog vanrednog pravnog lijeka (i u tom smislu ne poznaju tzv. nepravo pon-

9 Opširno o zabrani *reformatio in peius*, kako s aspekta zakonskih rješenja, tako i s aspekta obima primjene u praksi: Filipović, Lj. (2010), Pravilo o zabrani *reformatio in peius* u praktičnoj primjeni, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, god. IX, br. 1, str. 53-80. Upućujemo i na noviju praksu Ustavnog suda BiH, npr., AP 1165/10 od 22. 9. 2013.

10 Samo je na jednom mjestu u ZKP RS/03 bilo odstupanje u odnosu na ostala tri zakona: ako drugostepeni sud nađe da postoje zakonski uslovi za izricanje sudske opomene, preinačiće rješenjem prvostepenu presudu i izreći će sudske opomenu (čl. 320). Ostali procesni zakoni nisu poznavali ovu mogućnost jer krivično materijalno zakonodavstvo na nivou BiH, BDBiH i FBiH nije predviđalo izricanja sudske opomene.

avljanje postupka), osnove za ponavljanje u korist osuđenog i, izuzetno, na štetu optuženog, subjekte, postupak po zahtjevu za ponavljanje krivičnog postupka i odluke koje se mogu donijeti, primjenu pravila *reformatio in peius*, te pravila ponovljenog postupka (čl. 324-333. ZKP BiH/03; čl. 324-333. ZKP BDBiH/03; čl. 340-349. ZKP FBiH/03; čl. 331-339. ZKP RS/03).

3.4. Pravni lijekovi prema aktuelnim zakonima o krivičnom postupku te promjenama koje su uslijedile od 2003. do danas¹¹

14. Zakonodavne reforme u oblasti krivičnog procesnog prava nastavljene su i nakon donošenja zakona o krivičnom postupku 2003. Prve promjene realizovane su već 2004. kada je u sva četiri zakona sužen krug subjekata žalbe iz reda srodnika optuženog.¹² Ovo zakonsko rješenje zadržano je do danas, tako da *žalbu u korist optuženog mogu izjaviti zakonski zastupnik, bračni odnosno vanbračni drug, roditelj ili dijete i usvojlac, odnosno usvojenik* (čl. 293. st. 2. ZKP BiH; čl. 293. st. 2. ZKP BDBiH; čl. 308. st. 2. ZKP FBiH¹³; čl. 299. st. 2. ZKP RS).

15. Na ovom se mjestu treba osvrnuti i na amandmane koji su usvojeni tokom 2008. i 2009. godine. Njima su obuhvaćeni i redovni i vanredni pravni lijekovi, a realizovani su u sva četiri procesna zakona.¹⁴ Neki od tih amandmana su istovjetni na sva četiri nivoa vlasti, drugi su opet različiti.¹⁵

11 Riječ je o: Zakonu o krivičnom postupku BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, u daljem tekstu ZKP BiH); Zakonu o krivičnom postupku BDBiH (Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 33/13 – prečišćeni tekst, 27/14, u daljem tekstu ZKP BDBiH); Zakonu o krivičnom postupku FBiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14, u daljem tekstu ZKP FBiH) i Zakonu o krivičnom postupku RS (Službeni glasnik Republike Srpske, 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, 53/12 – prečišćeni tekst, u daljem tekstu ZKP RS).

12 Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 63/04); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BDBiH (Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 48/04); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP FBiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 7/04, 28/05); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP RS (Službeni glasnik Republike Srpske, 115/04).

13 Uzimajući u obzir aktuelne aktivnosti na izradi Zakona o krivičnom postupku FBiH, intencija je da se ovaj krug zainteresovanih subjekata proširi, odnosno vrati u nekadašnje okvire (tako se predlaže da u korist optuženog žalbu mogu podnijeti zakonski zastupnik, bračni, odnosno vanbračni partner optuženog, srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, usvojitelj odnosno usvojenik, brat, sestra i hranitelj, čl. 331. st. 2. Prednacrt Zakona o krivičnom postupku FBiH).

14 Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 58/08); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BDBiH (Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 17/09); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP FBiH (Službene novine Federacije

U tom svjetlu, kod žalbe na prvostepenu presudu harmonizirane promjene odnose se na: **(a)** rok za pismenu izradu drugostepene odluke (čl. 305. st. 2. ZKP BiH; čl. 305. st. 2. ZKP BDBiH; čl. 320. st. 2. ZKP FBiH; čl. 311. st. 5. ZKP RS); **(b)** čitanje iskaza na pretresu pred drugostepenim sudom i primjenu načela posrednosti u izvođenju dokaza (čl. 317. st. 2. ZKP BiH; čl. 317. st. 2. ZKP BDBiH; čl. 332. st. 2. ZKP FBiH; čl. 323. st. 2. ZKP RS¹⁶); **(c)** produženje pritvora u drugostepenom postupku (čl. 315. st. 4. ZKP BiH; čl. 315. st. 4. ZKP BDBiH; čl. 330. st. 4. ZKP FBiH; čl. 321. st. 4. ZKP RS¹⁷); **(d)** vraćanje nepravog ponavljanja krivičnog postupka koje je tradicionalno egzistiralo u procesnim normama na ovim područjima i čije je nepostojanje u prvih pet godina novog procesnog prava pokazalo da je ovaj oblik ponavljanja postupka neophodan u praksi (čl. 324a. ZKP BiH; čl. 324a. ZKP BDBiH; čl. 340a. ZKP FBiH; čl. 331a. ZKP RS).

Različito pravno normiranje uočava se kod žalbe na presudu drugostepenog suda i sistema vanrednih pravnih lijekova.

Prvo, žalba na presudu drugostepenog suda uvedena je i u ZKP BiH, u slučaju ako je: – *vijeće apelacionog odjeljenja preinačilo prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen od optužbe i izreklo presudu kojom se optuženi oglašava krivim*; – *vijeće apelacionog odjeljenja povodom žalbe na oslobadajuću presudu na pretresu donijelo presudu kojom se optuženi oglašava krivim* (čl. 317a ZKP BiH). Drugo, ostala tri procesna zakona mijenjaju dotadašnja rješenja o ovom redovnom pravnom lijeku na način da upravo navedene osnove iz ZKP BiH preuzimaju ZKP BDBiH (čl. 317a) i ZKP FBiH (čl. 333), dok ZKP RS donosi nove proširene zakonske osnove za njeno ulaganje, pod uslovom da je: – *drugostepeni sud izrekao kaznu dugotrajnog zatvora ili potvrdio presudu prvostepenog suda kojom je izrečena takva kazna*; – *drugostepeni sud preinačio prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen od optužbe i izrekao presudu kojom se optuženi proglašava krivim, odnosno ako je povodom žalbe na prvostepenu presudu kojom je optuženi proglašen krivim izrekao presudu kojom se optuženi oslobađa od optužbe i – drugostepeni sud povodom*

Bosne i Hercegovine, 9/09); Zakon o izmjenama i dopunama ZKP RS (Službeni glasnik Republike Srpske, 119/08).

15 Opširnije: Simović, M. N. (2007), Osvrt na nova rješenja predložena u Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koja se odnose na glavni postupak, postupak pravnih lijekova i posebne postupke, *Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu*, Sarajevo, god. VI, br. 1, str. 54-63.

16 Odredbe o pretresu pred drugostepenim sudom doživjet će promjene kroz izmjene i dopune ZKP RS (objavljene u prečišćenom tekstu u „Službenom glasniku Republike Srpske”, 53/12).

17 Ovdje navedene odredbe u entitetskim procesnim zakonima brisane su izmjenama tih zakona 2012. (Službeni glasnik Republike Srpske, 53/12), odnosno 2013. (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 8/13).

žalbe na oslobađajuću presudu na pretresu donio presudu kojom se optuženi proglašava krivim, odnosno ako je povodom žalbe na osuđujuću presudu na pretresu donio presudu kojom se optuženi oslobađa od optužbe (čl. 324. ZKP RS).

Konačno, amandmanima na ZKP RS proširen je broj vanrednih pravnih lijekova tako što je u 'novom ruhu' (u odnosu na nekadašnja rješenja) vraćen zahtjev za zaštitu zakonitosti (čl. 339a-339ž ZKP RS).

Pregled zakonodavnih aktivnosti u označenom periodu možemo zaključiti ovako. Prvo, promjene u ZKP RS koje se odnose na šire postavljene osnove žalbe na drugostepenu presudu, s jedne strane, i uvođenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, s druge strane, bile su 'inspirisane' prijedlozima izmjena i dopuna ZKP BiH/03¹⁸, koji (misli se na prijedloge) nisu zadržani u Zakonu o izmjenama i dopunama ZKP BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 58/08). Drugo, kad je riječ o ZKP BiH, novosti u oblasti pravnih lijekova zaključene su (bar za sada) amandmanima iz 2008. godine. Nakon amandmana iz tog vremena bilo je prijedloga oko reformisanja žalbe na prvostepenu presudu i postupka po njoj, kao širenja liste vanrednih pravnih lijekova zahtjevom za zaštitu zakonitosti, ali te aktivnosti nikada nisu dobile status koji je potreban za ulazak u parlamentarnu proceduru.

16. Za razliku od procesnog zakona na državnom nivou, reforme redovnih i vanrednih pravnih lijekova u entitetima i BDBiH nastavljene su sve do danas. Njihov 'tajming' nije više ujednačen kao ranije, niti su nova zakonska rješenja harmonizirana. To nam već sada daje osnov da navedemo da su ti zakonodavni procesi nesinhronizovani u vremenskom kontekstu, jer se ne preduzimaju istovremeno i iza sebe ostavljaju procesne norme koje nisu harmonizirane u sadržajnom smislu, jer donose različita zakonska rješenja kako o redovnim, tako i o vanrednim pravnim lijekovima.

17. Takva je orijentacija prvo potvrđena promjenama u ZKP RS tokom 2012.¹⁹ U poređenju s naslijeđenim pravnim normama, zatim procesnim pravom iz 2003, te amandmanima koji su slijedili nakon toga, novosti uvedene

18 V. Simović M. N. (2007), op. cit., str. 56-57. i 59-61.

19 Radi jasnoće izlaganja napominjemo da je prema čl. 429. ZKP RS („Službeni glasnik Republike Srpske”, 53/12), njegovim stupanjem na pravnu snagu prestao da se primjenjuje Zakon o krivičnom postupku RS (Službeni glasnik Republike Srpske, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09) i Zakon o krivičnom postupku – prečišćeni tekst (Službeni glasnik Republike Srpske, 100/09), osim ako odredbama glave XXXI ZKP RS nije drukčije propisano. O poređenju ranijih propisa, dilemama u praktičnoj primjeni i izvršenim promjenama u ZKP RS v. Ikanović, V. (2012), Pravni lijekovi iz ZKP BiH iz 2003. godine u praksi sudova u Bosni i Hercegovini (poređenje sa sistemom pravnih lijekova prije 2003. godine). U: Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva, urednici Ana Petrović i Ivan Jovanović, Beograd, str. 262-277.

2012. naročito se odnose na sljedeće: **(a)** vraćanje zabrane *reformatio in peius* na listu apsolutno bitnih povreda određaba krivičnog postupka (čl. 311. st. 1. tač. j) ZKP RS); **(b)** granice ispitivanja prvostepene presude proširene su s obzirom na to da je uz njeno ispitivanje u okviru žalbenih navoda uvedeno i ispitivanje po službenoj dužnosti u smislu *da li je na štetu optuženog povrijeđen Krivični zakon RS* (čl. 320. ZKP RS); **(c)** ukidanje prvostepene presude i vraćanje predmeta na ponovno suđenje *ako se utvrdi da postoji neka od apsolutno bitnih povreda određaba krivičnog postupka (osim ako se ne preinačuje prvostepena presuda zbog taksativno navedenih apsolutno bitnih povreda) ili je zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja potrebno odrediti novi glavni pretres pred prvostepenim sudom* (čl. 324. st. 1. i čl. 329. st. 1. ZKP RS). U vezi s ovim amandmanom, ZKP RS je propisao da se *pretres pred drugostepenim sudom mora održati ako je u istom krivičnom predmetu presuda već jednom bila ukinuta* (čl. 324. st. 2. ZKP RS); **(d)** vraćanje predmeta prvostepenom sudu na novi glavni pretres zahtijevalo je i druge normativne poteze; tako je detaljnije propisan sadržaj *obrazloženja odluke kojom se ukida prvostepena presuda* (čl. 330. ZKP RS), te *dostavljanje drugostepene odluke i postupanje prvostepenog suda* (čl. 331. ZKP RS); **(e)** *pretres pred drugostepenim sudom održaće se samo ako je potrebno da se zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja izvedu novi dokazi ili ponove već ranije izvedeni dokazi i ako postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovni glavni pretres* (čl. 319. st. 3. ZKP RS); **(f)** konačno, detaljnije je propisan *postupak na pretresu pred drugostepenim sudom* (čl. 332. ZKP RS²⁰).

Uzimajući u obzir izložene promjene iz 2012. godine, te promjene koje je donio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku iz 2008, može se zaključiti da se ZKP RS 'vratio' onim procesnim rješenjima o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima koja su se primjenjivala prije reforme krivičnog procesnog prava 2003. godine. Značaj ove konstatacije ne umanjuje činjenica da su na listi vanrednih pravnih lijekova zadržana samo dva (od četiri koja su preuzeta nasljeđivanjem procesnog prava tokom 1992. i 1993. godine), posebno zato što su subjekti zahtjeva za zaštitu zakonitosti prošireni i na one procesne učesnike koji su imali pravo uložiti zahtjev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude (misli se na osuđenog i njegovog branioca).

18. U januaru 2013. ZKP FBiH pretrpio je značajnije izmjene u oblasti redovnih pravnih lijekova.²¹ Između ostalog, ovim amandmanima

20 S tim u vezi o rješenjima u FBiH v. naredna izlaganja (red. br. 18).

21 Zakon o izmjenama i dopunama ZKP FBiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 8/13).

napuštena su neka procesna rješenja koja su 2003. uvedena u ovaj entitetski procesni zakon.²²

Te novosti su naročito u sljedećem: **(a)** granice ispitivanja prvostepene presude po žalbi su (konačno) proširene u pravcu da drugostepeni sud ispituje prvostepenu presudu ne samo u okviru žalbenih navoda, već i po službenoj dužnosti provjeravajući *da li je na štetu optuženog povrijeđen Krivični zakon FBiH* (čl. 321. ZKP FBiH); **(b)** upravo istaknuta promjena dovela je do nove odluke drugostepenog suda po žalbi – preinačenje prvostepene presude i po službenoj dužnosti (čl. 329. st. 1. ZKP FBiH); **(c)** među odluke drugostepenog suda po žalbi uvrštena je i odluka kojom drugostepeni sud ukida prvostepenu presudu i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje *ako utvrdi da postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka (osim ako se ne preinačuje prvostepena presuda zbog taksativno navedenih apsolutno bitnih povreda) ili je potrebno izvesti nove dokaze ili ponoviti već u prvostepenom postupku izvedene dokaze usljed kojih je činjenično stanje pogrešno ili nepotpuno utvrđeno* (čl. 330. st. 1. ZKP FBiH). Kao i ZKP RS, i ZKP FBiH je propisao da se *pretres pred drugostepenim sudom mora održati ako je u istom krivičnom predmetu presuda već jednom bila ukinuta* (čl. 325. st. 2. ZKP FBiH); **(d)** izmjene koje se odnose na ukidanje prvostepene presude te vraćanje predmeta prvostepenom sudu na ponovno suđenje, imale su za posljedicu i druge promjene koje se odnose na *obrazloženje odluke kojom se ukida prvostepena presuda i dostavljanje drugostepene odluke i postupanje prvostepenog suda na ponovnom pretresu* (čl. 331. i 331a ZKP FBiH); **(e)** što se tiče donošenja odluke o održavanju pretresa pred drugostepenim sudom (a nakon ukidanja prvostepene presude uvažavanjem žalbe), Zakon insistira da se takva odluka donosi *kada postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje* (čl. 330. st. 1. ZKP FBiH); **(f)** odredbe o održavanju pretresa pred drugostepenim sudom obogaćene su propisom prema kojem je, pri izricanju nove presude, drugostepeni sud vezan zabranom *reformatio in peius* (čl. 332. st. 4. ZKP FBiH). Ostale odredbe o pretresu pred drugostepenim sudom nisu pretrpjele promjene. Na osnovu poređenja sa ZKP RS može se uočiti različit pristup u regulisanju pretresa pred drugostepenim sudom: u RS pretres pred drugostepenim sudom uređen je prema naslijeđenim pravnim normama, dakle, prema rješenjima koja su se primjenjivala prije 2003. U literaturi se navode dva razloga zbog kojih nije na isti način postupljeno u FBiH: prvo, zaključuje se da započinjanje pretresa

22 Opširno o dobrim i lošim stranama dotadašnjih rješenja u ZKP FBiH v. Filipović, Lj. (2013), *Novine u zakonskom uređenju žalbenog postupka, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu*, Sarajevo, god. IX, br. 1, str. 153-173.

pred drugostepenim sudom na osnovu *izvještaja izvjestioca koji izlaže stanje stvari ne dajući svoje mišljenje o osnovanosti žalbe* (čl. 332. st. 1. ZKP RS) predstavlja inkvizitorski sadržaj koji „više odgovara ranijem konceptu krivičnog postupka u kojem su inkvizitorski elementi bili jače izraženi nego u sadašnjem zakonskom uređenju krivičnog postupka” i drugo, u dosadašnjoj praksi „iskristalizirali su se tok, struktura i sadržina pretresa pred drugostepenim sudom tako da nije bilo potrebe da se oni bitno mijenjaju i tom novom izmjenom opterećuje praksa”.²³

Različita tumačenja odredbe člana 333. ZKP FBiH o žalbi na drugostepenu presudu opredijelila su zakonodavca da izričito propiše da o tom pravnom lijeku odlučuje *Vrhovni sud FBiH u vijeću sastavljenom od trojice sudija*, te da se *pred ovim vijećem ne može održati pretres* (čl. 333. st. 2. ZKP FBiH).

Razmatrajući segment vanrednih pravnih lijekova, možemo ponoviti da ni ovim izmjenama i dopunama ZKP FBiH nije uveden zahtjev za zaštitu zakonitosti. To bi se, konačno, moglo desiti ako se u narednom periodu usvoji novi zakona o krivičnom postupku FBiH.²⁴

19. Prethodno opisanim novostima u FBiH treba dodati i one koje su ostvarene Zakonom o izmjenama ZKP FBiH 2014. godine.²⁵ Ovim izmjenama propisan je tok sjednice vijeća pred drugostepenim sudom, kao i obavještanje stranaka, branioca i drugih krivičnoprocesnih subjekata o njenom održavanju (čl. 319. ZKP FBiH). U tom smislu, *o sjednici vijeća biće obaviješteni tužilac, optuženi, njegov branilac, oštećeni, osoba od koje je oduzet predmet i osoba od koje je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, koji su u žalbi ili odgovoru na žalbu tražili da budu obaviješteni o sjednici vijeća* (čl. 319. st. 1. ZKP FBiH). Također, *optuženom koji se nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne, a tražio je da o sjednici vijeća bude obaviješten, osiguraće se njegova prisutnost; u tom slučaju, tužilac i branilac će uvijek biti obaviješteni o sjednici vijeća drugostepenog suda* (čl. 319. st. 2. ZKP FBiH). U prilog ovim izmjenama procesnog zakona se ističe da se tako omogućava strankama, braniocu i drugim taksativno navedenim osobama sloboda izbora prisustvovanja sjednici vijeća drugostepenog suda, te izbjegavanje novih troškova krivičnog postupka.

20. Kakve je promjene donio Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BDBiH²⁶, naročito u poređenju s entitetskim zakonima?

23 Op. cit., str. 167.

24 Prednacrt Zakona o krivičnom postupku FBiH uvodi zahtjev za zaštitu zakonitosti (čl. 376-383).
O Prednacrtu Zakona o krivičnom postupku FBiH v. bilješku 15.

25 Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 59/14.

26 Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 27/14.

Iz perspektive žalbe na prvostepenu presudu, na ovo pitanje moguće je ponuditi sljedeće odgovore: **(a)** amandmani su slijedili entitetska rješenja o granicama ispitivanja prvostepene presude, tako da i u BDBiH Apelacioni sud kao drugostepeni *ispituje presudu u onom dijelu u kojem se pobija žalbom, a po službenoj dužnosti da li je na štetu optuženog povrijeđen Krivični zakon BDBiH* (čl. 306. ZKP BDBiH); **(b)** kao i u entitetima, i u BDBiH *Apelacioni sud može ukinuti prvostepenu presudu i uputiti predmet prvostepenom sudu na ponovno suđenje ako utvrdi da postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka (osim u slučaju preinačenja prvostepene presude zbog nekih apsolutno bitnih povreda) ili je zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja potrebno odrediti novi glavni pretres pred prvostepenim sudom* (čl. 310. st. 1. i čl. 315. ZKP BDBiH). S tim u vezi, i u BDBiH je ponovljeno da se *pretres pred Apelacionim sudom mora održati ako je u istom krivičnom predmetu presuda već jednom bila ukinuta* (čl. 310. st. 2. ZKP BDBiH); **(c)** također, *obrazloženje odluke kojom se ukida prvostepena presuda usklađeno je s mogućnošću vraćanja predmeta prvostepenom sudu na ponovno suđenje* (čl. 316. ZKP BDBiH), a uvrštene su i odredbe o *dostavljanju odluke Apelacionog suda i postupanju prvostepenog suda na ponovnom suđenju* (čl. 317a ZKP BDBiH). I posljednje navedene odredbe harmonizirane su s entitetskim propisima o obrazloženju odluke kojom se ukida prvostepena presuda, njenom dostavljanju prvostepenom sudu i postupanju prvostepenog suda na ponovno suđenje; **(d)** kao i u ZKP RS, *pretres pred Apelacionim sudom kao drugostepenim održaće se samo ako je potrebno da se zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja izvedu novi dokazi ili ponove već ranije izvedeni dokazi i ako postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovni glavni pretres* (čl. 305. st. 3. ZKP BDBiH); **(e)** pravila o održavanju pretresa pred drugostepenim sudom ostala su nepromijenjena (čl. 317. ZKP BDBiH). Međutim, ta zakonska rješenja razlikuju se u odnosu na prethodno izložena entitetska (među kojima su također razlike) tako da imamo tri režima po kojima se odvija pretres pred drugostepenim sudom. Tako, npr., *na pretres pred Apelacionim sudom pozivaju se optuženi i njegov branilac, tužilac, oštećeni, zakonski zastupnici i opunomoćenici oštećenog, kao i oni svjedoci i vještaci za koje sud odluči da se saslušaju* (čl. 305. st. 4. ZKP BDBiH). Identično rješenje poznaje i čl. 319. st. 4. ZKP RS, dok ZKP FBiH ne sadrži ovu odredbu. Ili, značajna odstupanja u pogledu toka pretresa pred drugostepenim sudom pokazuje ZKP RS (v. *supra* red. br. 17); ostala dva procesna zakona ostaju na rješenjima iz 2008, odnosno 2009. godine o primjeni načela posrednosti u provođenju dokaza (v. *supra* red. br. 15), pri čemu, svako na svoj način, modifikuje taj tok i prilagođava ga zahtjevima prakse (v. *supra* red. br. 18. o FBiH).

Odredbе o žalbi na drugostepenu presudu ostale su nepromijenjene. Što se tiče vanrednih pravnih lijekova, ZKP BDBiH i dalje poznaje samo zahtjev za ponavljanje postupka.

21. Prethodna analiza karakterističnih procesnih pravila o pravnim lijekovima, i naročito o žalbi na prvostepenu presudu, pokazuje da su zakonska rješenja iz 2003. snažnije 'vukla' prema efikasnosti i ubrzanju krivičnog postupka, očekujući da bi to doprinosilo suđenju u razumnom roku i pravičnom postupku. Budući da su se ciljevi reforme krivičnog zakonodavstva u BiH odnosili i na ove segmente, očekivalo se da će primjena novih procesnih odnosa to i ostvariti. Istina je, međutim, da nisu postignuti željeni rezultati, naprotiv, nova procesna rješenja produbila su ranije složene odnose u korištenju pravnih lijekova, posebno žalbe na prvostepenu presudu. Analiza promjena poslije 2008. odnosno 2009. pokazuje da se: **(a)** u okviru prava na žalbu na prvostepenu presudu ponovo razmatraju relevantne procesne ustanove koje su bile isključene reformom krivičnog zakonodavstva tokom 2003; **(b)** šire dometi žalbe na drugostepenu presudu, jer je ovaj redovni pravni lijek prešao put od neprihvatanja, odnosno djelimičnog prihvatanja u prvim procesnim zakonima do naknadnog šireg regulisanja, tako da ga danas poznaju sva četiri procesna zakona; **(c)** razmatra mogućnost uvođenja zahtjeva za zaštitu zakonitosti.²⁷

4. Pravni efekti podnošenja žalbe na prvostepenu presudu

22. U nastavku ćemo se baviti pravnim efektima podnošenja žalbe na prvostepenu presudu pred sudovima u BiH, koristeći pri tome različite dostupne statističke ili deskriptivne materijale.

4. 1. Osnovni statistički podaci o podnesenim žalbama na prvostepene presude u vremenu od 2003. do 2012. godine²⁸

23. Predstavljanje osnovnih statističkih podataka koji se odnose na podnesene žalbe na prvostepene presude u vremenu od 2003. do 2012. godine, bez obzira na njihovu nepotpunost, višestruko je korisno. Moramo naglasiti da prilikom analiziranja iznesenih podataka, njihovog poređenja ili izvođenja određenih zaključaka treba voditi računa kako o poteškoćama u njihovom prikui-

27 O očekivanjima od izvršenih promjena u FBiH v. Filipović, Lj. (2013), op. cit., str. 171-173.

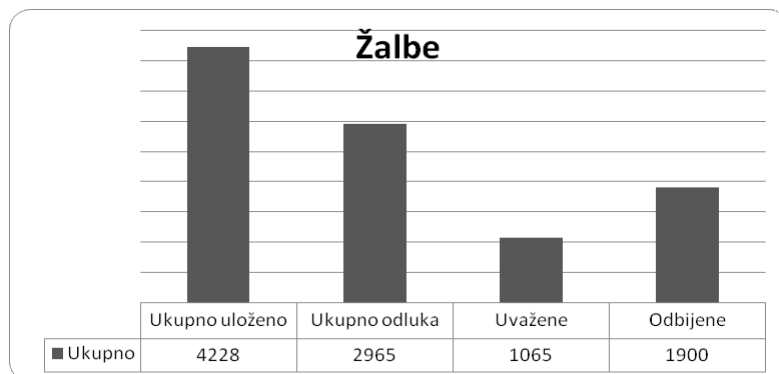
28 O istraživanjima u krivičnom pravosuđu u BiH opširno v. Sijerčić-Čolić, H. et al. (2013), Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu od 2003. do 2012. godine, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine. Sarajevo, Provedeno istraživanje predstavlja podlogu za izlaganja u ovom članku (u tom smislu v. str. 98-102).

pljanju u BiH (npr. nepostojanje baza podataka koje bi na jedinstven način pružile informacije o predmetu istraživanja i omogućile praćenje njegovih promjena u kvantitativnom i kvalitativnom smislu), tako i o drugim opštim karakteristikama vođenja statističkih podataka o pitanjima vezanim za sistem krivičnog pravosuđa (npr. promjene u krivičnom zakonodavstvu, metodologija prikupljanja i bilježenja podataka, organi nadležni za prikupljanje i razvrstavanje statističkih podataka, njihova međusobna povezanost, koordinacija takvih aktivnosti).

Tabela 1. Podaci o žalbama na prvostepene presude

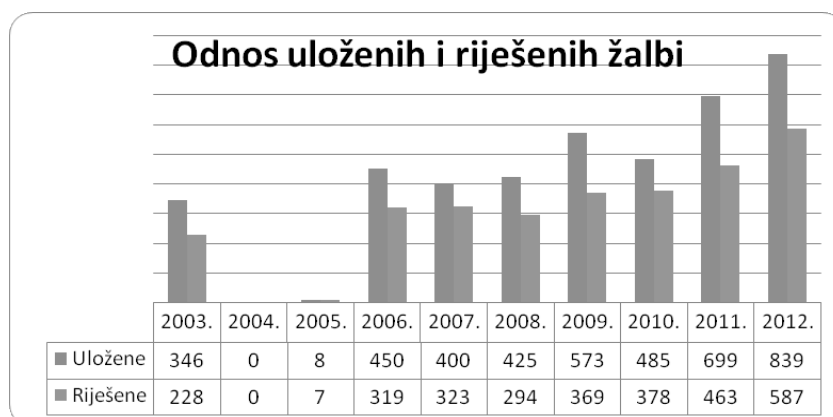
God.	Nivo	Ukupno (početak godine)	Ukupno uloženo	Ukupno žalbi	Ukupno odluka po žalbi	Uvažene	Odbijene	Neriješeno na kraju godine
1	2	3	4	5		6	7	8
2003	BiH	-	-	-	-	-	-	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	346	-	228	133	95	-
	BDBiH	-	-	-	-	-	-	-
	UKUPNO	-	346	-	228	133	95	-
2004	BiH	-	0	-	0	0	0	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	-	-	-	-	-	-
	BDBiH	-	0	-	0	0	0	-
	UKUPNO	-	0	-	0	0	0	-
2005	BiH	-	8	-	7	5	2	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	-	-	-	-	-	-
	BDBiH	-	0	-	0	0	0	-
	UKUPNO	-	8	-	7	5	2	-
2006	BiH	-	18	18	17	8	9	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	404	404	297	133	164	-
	BDBiH	-	28	28	5	1	4	-
	UKUPNO	-	450	450	319	142	177	-
2007	BiH	-	24	24	15	9	6	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	346	346	292	116	176	-
	BDBiH	-	30	30	16	4	12	-
	UKUPNO	-	400	400	323	129	194	-
2008	BiH	-	28	28	16	10	6	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	373	373	265	98	167	-
	BDBiH	-	24	24	14	4	10	-
	UKUPNO	-	425	425	295	112	183	-
2009	BiH	-	41	41	26	9	17	-
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	510	510	328	107	221	-
	BDBiH	-	22	22	15	7	8	-
	UKUPNO	-	573	573	369	123	246	-
2010	BiH	21	56	77	41	14	27	36
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	-	405	405	313	103	210	-
	BDBiH	7	24	31	24	8	16	7
	UKUPNO	28	485	513	378	125	253	-
2011	BiH	33	58	91	63	18	45	28
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	292	601	893	367	111	256	526
	BDBiH	14	40	54	33	13	20	21
	UKUPNO	339	699	1038	463	142	321	575
2012	BiH	15	59	74	46	39	7	28
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	236	723	959	490	99	391	469
	BDBiH	29	57	86	51	20	31	35
	UKUPNO	280	839	1119	587	158	429	532
UKUPNO	BiH	48	292	340	231	112	119	92
	FBIH	-	-	-	-	-	-	-
	RS	528	3711		2580	900	1680	995
	BDBiH	43	225		154	53	101	63
	UKUPNO	619	4228		2965	1065	1900	1150

Tabela 1. prikazuje osnovne podatke o žalbama na prvostepene presude u vremenu od 2003. do 2012. godine, na državnom nivou, te nivou BDBiH i RS. U tabeli nisu navedeni statistički podaci za FBiH, jer nisu dostupni. Tu prazninu pokušat ćemo djelimično ublažiti analizom žalbi kantonalnih tužilaštava izjavljenih na prvostepene presude kantonalnih sudova u FBiH u periodu 2008. i 2009. godine (v. *infra* IV. 3).

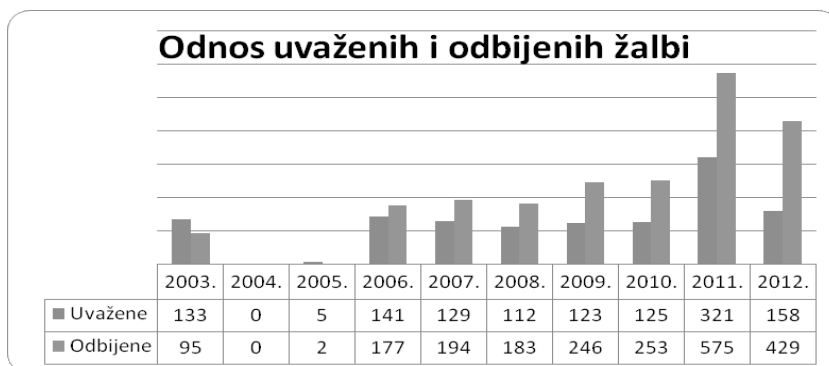
Grafikon 1. Evidentirane žalbe, apsolutni pokazatelji

Prema grafikonu 1, u posmatranom periodu ukupno je uloženo 4.228 žalbi na prvostepene presude Suda BiH, Osnovnog suda BDBiH i sudova u RS. Od ukupnog broja uložениh žalbi u posmatranom periodu riješeno je njih 2.965 ili 70%; dakle, nije riješeno oko 30% uložениh žalbi. Na osnovu navedenog, mogu se otvoriti rasprave o efikasnosti krivičnog pravosuđa i ostvarivanju prava na suđenje u razumnom roku.

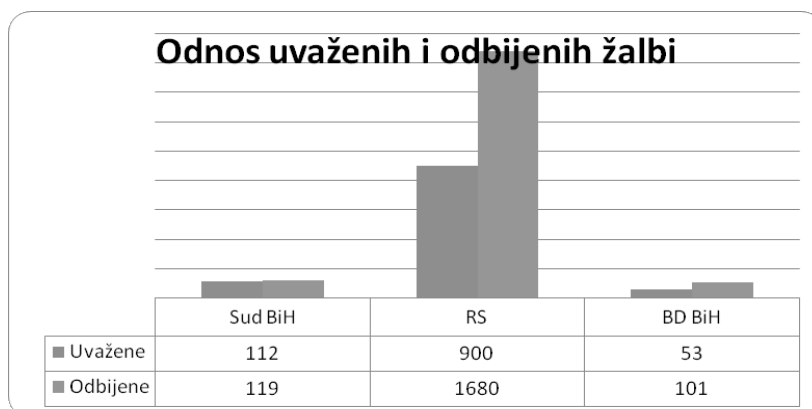
Grafikon 2. Odnos uložениh i riješenih žalbi, apsolutni pokazatelji

Grafikon 2. pokazuje da trend porasta broja uložених žalbi prati trend porasta broja neriješenih žalbi. S tim u vezi, opravdano se postavlja pitanje da li porast neriješenih predmeta može biti dodatni teret za efikasnost krivičnog pravosuđa i realizaciju prava na suđenje u razumnom roku.

Grafikon 3. Odnos uvažениh i odbijenih žalbi po godinama, apsolutni pokazatelji

Grafikon 3. pokazuje da je u praksi sudova u BiH od 2006. godine uvijek bio veći broj odbijenih nego uvažениh žalbi. Ova razlika se iz godine u godinu povećavala, tako da je na kraju posmatranog perioda (2012) odbijeno preko 70% svih uložениh žalbi. Konačno, sumarni rezultati broja uvažениh i odbijenih žalbi pred sudovima u BiH u posmatranom periodu pokazuju da je broj odbijenih žalbi (1.900) veći nego broj uvažениh žalbi (1.065) (v. grafikon 1).

Grafikon 4. Odnos uvažениh i odbijenih žalbi po nivoima, apsolutni pokazatelji

Na osnovu grafikona 4. mogu se uočiti različiti odnosi broja uvažanih i odbijenih žalbi pred sudovima u BiH u posmatranom periodu. Tako, npr., pred Sudom BiH približno je jednak broj odluka kojima se žalba uvažava, kao i onih kojima se žalba odbija (112-119). Pred Apelacionim sudom BDBiH i sudovima u RS daleko je veći broj odluka kojima se žalba odbija u odnosu na broj odluka kojima se taj redovni pravni lijek prihvata (BDBiH: 101-53; RS: 1680-900).

4.2. Izvještaj Misije OSCE u BiH iz 2011. godine

24. U jednom od istraživanja o stanju u našem krivičnom pravosuđu koje je provela Misija OSCE u BiH naglašena je važnost razmatranja sljedećih pitanja: **1.** uspostavljanje vrhovnog suda BiH, kao suda zadnje instance, s ciljem osiguranja usklađenog tumačenja i primjene zakona i jednakosti građana pred zakonom; **2.** izmjene i dopune zakona o krivičnom postupku, s ciljem rješavanja pitanja koja se odnose na unapređenje efikasnosti i pravičnosti postupka po žalbi.²⁹

Ove preporuke rezultat su analize 29 odluka po žalbi koje je donio Sud BiH 2008, 2009. i 2010. godine. Prema toj analizi, prvostepena presuda je potvrđena u pet predmeta, u 14 predmeta je Apelaciono vijeće ukinulo prvostepenu presudu i odredilo održavanje pretresa, dok je u deset predmeta preinačilo presude. Analiza donesenih odluka otvorila je pitanje nedostataka u postupku po žalbi prema važećim odredbama, jer nakon što se presuda ukine, Apelaciono vijeće određuje održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja. S tim u vezi, u Izvještaju je dalje navedeno da „...zakonske odredbe o pravnim lijekovima mogu imati neželjeni učinak oslobađanja prvostepenog vijeća od pritiska da donese kvalitetnu odluku prvi put, jer može očekivati da će drugostepeno vijeće 'riješiti' svaki problem”.³⁰ Važno je primijetiti da je u ovom kontekstu u Izvještaju naglašeno da pregled donesenih odluka po žalbi pred Sudom BiH ukazuje na „veoma visok postotak ukinutih ili preinačenih prvostepenih presuda”, te da rješavanje problema u vezi s postotkom i razlozima ukidanja prvostepenih presuda zahtijeva izmjene i dopune odredaba o postupku po pravnim lijekovima u ZKP BiH.

29 Izvještaj Misije OSCE (2011), Postizanje pravde u Bosni i Hercegovini, Procesuiranje predmeta ratnih zločina od 2005. do 2010. godine, OESS Misija u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, str. 95.

30 Op. cit., str. 61.

4.3. Analiza žalbi kantonalnih tužilaštava uložениh na prvostepene presude kantonalnih sudova u FBiH (u periodu 2008. i 2009. godine)

25. Za razliku od prethodnog izvještaja koji se bavio kvalitetom prvostepenih presuda, u ovom materijalu analiziraju se izjavljene žalbe. Tako je u cilju zaštite prava na pravni lijek kao jednog od osnovnih prava čovjeka, zatim osiguranja jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti građana, Federalno tužilaštvo FBiH pripremlilo analizu žalbi kantonalnih tužilaštava uložениh na prvostepene presude kantonalnih sudova u FBiH u periodu 2008. i 2009. godine. Polazište za analizu bila je činjenica da se ulaganjem žalbe na prvostepenu presudu treba obezbijediti jačanje zakonitosti (jer ulaganjem ovog redovnog pravnog lijeka Vrhovni sud FBiH ispituje pravilnost i zakonitost pobijane presude) i jednoobraznost suđenja i ujednačenost sudske prakse (jer se u drugostepenim odlukama navode mišljenja, stavovi i zaključci u odnosu na ukazane žalbene osnove).

Razlozi izrade ove analize bili su i statistički pokazatelji Federalnog tužilaštva FBiH o broju izjavljenih žalbi i načinu njihovog rješavanja u drugostepenom postupku pred Vrhovnim sudom FBiH u 2008. i 2009. godini. Naime, u navedenom periodu kantonalna tužilaštva izjavila su 192 žalbe, od čega je ukupno riješeno 147 žalbi ili 76,5%. Uzimajući u obzir statističke podatke o riješenim žalbama, uvaženo je 46 žalbi ili 31%, a odbijena je kao neosnovana 101 žalba ili 69%. Na osnovu zapažanja da je gotovo 70% žalbi ocijenjeno neosnovanim, u zaključku ove analize istaknuto je da se *treba poboljšati efikasnost i zakonitost rada prilikom ulaganja žalbi na prvostepene presude, zatim, podstaknuti tužioce na upoznavanje i razmatranje i drugih stavova, mišljenja i zaključaka, iznesenih u pravosnažno okončanim predmetima nadležnih vijeća apelacionih odjeljenja sudova u BiH u krivičnim stvarima, kao i u odlukama Ustavnog suda BiH, povodom uložениh apelacija osuđenih lica.*³¹

5. Paneli za ujednačavanje sudske prakse u BiH i njihova važnost za pravnu sigurnost u BiH

26. Prvi sastanak panela za ujednačavanje sudske prakse iz oblasti krivičnog prava održan je 10. februara 2014. U radu ovog panela učestvovalе su sudije krivičnih odjeljenja Suda BiH, Apelacionog suda BDBiH, Vrhovnog suda FBiH i Vrhovnog suda RS. Šta je bio povod za osnivanje stručnog tijela u okviru kojeg se raspravlja o ujednačenosti sudske prakse u BiH? Radi što potpunijeg

³¹ Analiza žalbi kantonalnih tužilaštava uložениh na prvostepene presude kantonalnih sudova u FBiH (u periodu 2008. i 2009. godine), (2010), Federalno tužilaštvo FBiH, Sarajevo, str. 1-3, 75.

odgovora na ovo važno pitanje, iz godišnjeg izvještaja Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (u daljem tekstu VSTV) za 2014. prenosimo sljedeće.

„Imajući na umu aktuelnost i značaj sudske prakse sa svim specifičnostima pravosudnog sistema BiH, tokom prethodnih godina javila se potreba za iznalaženjem modaliteta koji bi omogućio ujednačeno postupanje sudova u cilju jačanja principa pravne sigurnosti. U Mišljenju Venecijanske komisije iz 2012. godine³² konstatovane su brojne nedosljednosti u pravnom poretku BiH, među kojima i neusaglašenost sudske prakse, dijelom uzrokovane nepostojanjem vrhovnog autoriteta koji bi obezbijedio jedinstveno postupanje sudova. Primijećeni nedostaci nadomještavani su neformalnom saradnjom i povremenim sastancima predstavnika pravosudnih institucija, koji su uglavnom rezultirali konstatacijama o neujednačenosti i nedosljednosti sudske prakse. Ovakve vidove saradnje bilo je potrebno institucionalizovati osnivanjem stručnog tijela koje bi obezbijedilo ujednačenost sudske prakse, što je preporučeno i u okviru preporuka Strukturisanog dijaloga o pravosuđu između Evropske unije i BiH. S tim u vezi, VSTS je krajem 2013. godine, uz podršku Savjeta Evrope u sklopu projekta 'Jačanja kapaciteta pravosuđa BiH za primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava', preduzeo aktivnosti na iznalaženju pravnog okvira za dijalog između sudova najviše instance u BiH radi usaglašavanja sudske prakse. Od januara 2014. godine u organizaciji VSTS-a održavaju se redovni sastanci o pitanjima neujednačenosti sudske prakse u BiH iz svih pravnih oblasti. Sastanci se odvijaju u skladu sa pravilima,³³ koja su donijeli predstavnici vrhovnih sudova entiteta, Suda BiH i Apelacionog suda Brčko distrikta (sudovi) i VSTS-a, a kojima je definisan niz pitanja, kao što su uloga, sastav i način rada stručnog tijela za ujednačavanje sudske prakse (panel). Najvažnija pitanja definisana ovim pravilima su način i forma u kojoj panel donosi odluke, te njihova obavezujuća snaga. Regulišući navedena pitanja, proces ujednačavanja sudske prakse odvija se transparentno, što u nedostatku vrhovnog suda na nivou BiH doprinosi pravnoj sigurnosti i vladavini prava kao osnovnim postulatima savremenog demokratskog društva. Najveći izazov u organizaciji i radu panela predstavlja odabir tema od značaja za rad sve četiri sudske instance, budući da je ujednačavanje moguće u situaci-

32 Mišljenje Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u BiH usvojeno 16. 06. 2012. može se preuzeti putem linka:
http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/integracije/Misljenje%20VK%20-%20BJ.pdf.

33 Pravila panela za ujednačavanje sudske prakse, donesena 10. 04. 2014. godine, objavljena su na web stranici Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a.

jama kada je zakonski okvir isti ili sličan, dok u situacijama kada je pravni okvir različit i bitno narušava jednakost građana pred zakonom, paneli mogu inicirati izmjene zakona. Tokom 2014. godine održano je devet sastanaka za ujednačavanje sudske prakse iz građanske, krivične i upravne oblasti. Na sastancima su donošeni zaključci nakon diskusija za koje su učesnici pripremali referate na unaprijed usaglašene teme, uz primjere iz sudske prakse. Diskusije su u pojedinim situacijama potkrepljivane aktuelnim stavovima vrhovnih sudova susjednih država, kao i stavovima bivšeg Saveznog suda Jugoslavije, a iznešena mišljenja i stavovi su usaglašavani uz prethodno pribavljena odobrenja sudova. Pravilima je predviđeno da usaglašene stavove panela verifikuju relevantna odjeljenja sudova. Ovakvim naknadnim osnaženjem pravna shvatanja obavezuju najviše sudske instance, dok prema nižestepenim sudovima imaju upućujući karakter, u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjem sudskom poslovanju, na čije postupanje utiču argumentovanim obrazloženjima ... Pravna shvatanja panela se dostavljaju pravosudnoj zajednici i objavljuju javnosti putem web stranice Centra za sudsku dokumentaciju VSTS-a (CSD) i na drugi pogodan način.”³⁴

6. Zaključni osvrt

27. Pristupanjem reformi krivičnoprocesnog zakonodavstva 2003. godine u BiH su otvorene nove teme u razvoju redovnih i vanrednih pravnih lijekova. Uzimajući u obzir značaj pravnih lijekova za donošenje pravih i zakonitih sudskih odluka, pravosudna tijela u BiH suočila su se s novim izazovima i obavezama, uključivši i one koje se odnose na proučavanje primjene pravnih normi o pravnim lijekovima u sudskoj praksi i one na području zakonodavnih aktivnosti. Analiza aktuelnih zakona o krivičnom postupku s dosadašnjim promjenama, s jedne strane, i pregled sudske prakse u primjeni tih propisa, s druge strane, pokazuju da je riječ o složenim i prepletenim odnosima između različitih, ponekad i suprotstavljenih, ciljeva krivičnog postupka (ciljeva koji su usmjereni na efikasnost i ubrzanje krivičnog postupka, suđenje u razumnom roku, zaštitu prava na pravni lijek, pravičan postupak i druge aspekte prava na odbranu, ili na pravilnu primjenu materijalnog i procesnog krivičnog prava). Prethodna izlaganja su upravo nastojala osvijetliti te aspekte.

28. U nastavku zaključnog osvrta želimo spomenuti aktivnosti u okviru Ministarstva pravde BiH na usaglašavanju krivičnog zakonodavstva. Grupa eksperata (angažovanih od strane OSCE misije u BiH) pripremila je materijal o usaglašavanju procesnih zakona u BiH, u okviru kojeg su i stavovi o usaglašava-

34 Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (2014), Godišnji izvještaj za 2014. godinu, Sarajevo, str. 61.

vanju procesnih normi o redovnim i vanrednim pravnim pravnim lijekovima. Nadovezujući se na prethodna izlaganja, u sljedećim segmentima istaknuti su potrebni koraci na harmonizaciji propisa.

Granice ispitivanja prvostepene presude po žalbi potrebno je ujednačiti u smislu da drugostepeni sud ispituje prvostepenu presudu ne samo u okviru žalbenih navoda već i po službenoj dužnosti, provjeravajući da li je na štetu optuženog povrijeđen krivični zakon (prema sadašnjem stanju stvari na normativnom planu, ZKP BiH trebao bi biti usaglašen s ostala tri procesna zakona). Ekspertna grupa otišla je i korak dalje u odnosu na važeće zakonske odredbe i ukazala na potrebu širenja ispitivanja žalbe na prvostepenu presudu po službenoj dužnosti tako što bi u te aktivnosti bile uključene i bitne povrede procesnog zakona (kako je, uostalom, bilo u propisima koji su se ranije primjenjivali na ovim prostorima).

Harmonizirati treba i ukidanje prvostepene presude i vraćanje predmeta prvostepenom sudu na ponovno suđenje (i u ovom segmentu potrebno je izvršiti intervencije u ZKP BiH). Također se predlaže brisanje sadašnjih propisa prema kojima se pretres pred drugostepenim sudom mora održati ako je u istom krivičnom predmetu presuda već jednom bila ukinuta. U prilog ovom stavu ekspertna grupa ističe da to ne znači isključivanje mogućnosti da se pred drugostepenim sudom održi pretres, jer se i prema važećim propisima pretres pred drugostepenim sudom, a nakon ukidanja prvostepene presude, može odrediti uvijek (pa i kada se radi o prvom ukidanju prvostepene presude) kada postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Odredbe o obavještanju o sjednici vijeća drugostepenog suda također je potrebno usaglasiti, uz napomenu da je prednost data odredbama iz ZKP FBiH kojima je, kao što smo već istakli, predviđeno da se o sjednici vijeća obavještavaju stranke, branilac i taksativno navedeni procesni subjekti samo ako su u žalbi ili u odgovoru na žalbu tražili da budu obaviješteni o tome.

Procesi harmonizacije predlažu se i kod razloga za izjavljivanje žalbe na drugostepenu presudu na način da se rješenja iz ZKP RS prilagode rješenjima iz ostala tri procesna zakona.

U pogledu vanrednih pravnih lijekova, ekspertna grupa je predložila određena usaglašavanja kod ponavljanja postupka, kao i uvođenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti u ZKP BiH, ZKP BDBiH i ZKP FBiH. Ističe se da bi se uvođenjem ovog vanrednog pravnog lijeka u navedene zakone osigurala jednakost građana pred zakonom i ravnopravna zaštita interesa učesnika u krivičnom postupku.

29. Na kraju ovih izlaganja može se zaključiti da do sada pređeni put pokazuje vraćanje ranijih rješenja o redovnim i vanrednim pravnim lijekovima

u procesno zakonodavstvo, u identičnom ili promijenjenom obliku. To se odnosi u prvom redu na žalbu na prvostepenu presudu i zahtjev za zaštitu zakonitosti. Okupljajući te razloge za promjene na jedno mjesto, uz raspravu o harmonizaciji procesnih pravila u BiH, možemo naglasiti da se njima nastoje ne samo osigurati prethodno navedeni ciljevi, već i jačati pravo na pravičan postupak i društveni interes za pravilnu primjenu materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva. Viši sudovi u bosanskohercegovačkom pravnom poretku (uostalom, kao i u svakom drugom) su tako odgovorni za savremenu transformaciju sudske prakse, vladavinu prava i poštivanje zakona, u granicama koje im je otvorilo procesno zakonodavstvo.

7. Literatura:

- Analiza žalbi kantonalnih tužilaštava uložениh na prvostepene presude kantonalnih sudova u FBiH (u periodu 2008. i 2009. godine) (2010), Federalno tužilaštvo FBiH, Sarajevo.
- Filipović, Lj. (2013), Novine u zakonskom uređenju žalbenog postupka, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, god. IX, br. 1, str. 153-173.
- Filipović, Lj. (2010), Pravilo o zabrani reformatio in peius u praktičnoj primjeni, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, god. IX, br. 1, str. 53-80.
- Ikanović, V. (2012), Pravni lijekovi iz ZKP BiH iz 2003. godine u praksi sudova u Bosni i Hercegovini (poređenje sa sistemom pravnih lijekova prije 2003. godine). U: Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva, urednici Ana Petrović i Ivan Jovanović, Beograd, str. 262-277.
- Izvještaj Misije OSCE (2011), Postizanje pravde u Bosni i Hercegovini. Procesuiranje predmeta ratnih zločina od 2005. do 2010. godine, OESS Misija u Bosni i Hercegovini, Sarajevo.
- Mišljenje Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u BiH (2012). http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/plani-ranja_koordinacija/integracije/Misljenje%20VK%20-%20BJ.pdf.
- Sijerčić-Čolić, H. (2013), Krivično procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini – glavni izazovi nakon reforme krivičnog zakonodavstva 2003. godine, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu. Sarajevo, god. XII, br. 1, str. 57-92.
- Sijerčić-Čolić, H. et al. (2013), Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu od 2003. do 2012. godine, Visoko

- sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Sijerčić-Čolić, H. (2012), Aktuelna pitanja krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini (ustavnopravni, legislativni i praktični aspekti). U: Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva (normativni i praktični aspekti), XLIX redovno godišnje savetovanje Udruženja (Zlatibor). Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, str. 288-315.
 - Sijerčić-Čolić, H., Vuleta, D., Hadžiomerađić, M. (1999), Komentar Zakona o krivičnom postupku, OSCE – Ured za demokratizaciju, Sarajevo.
 - Simović, M. N. (2007). Osvrt na nova rješenja predložena u Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koja se odnose na glavni postupak, postupak pravnih lijekova i posebne postupke, Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu. Sarajevo, god. VI, br. 1, str. 45-92.
 - Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (2014), Godišnji izvještaj za 2014. godinu. Sarajevo.
 - Zakonik o krivičnom postupku sa objašnjenjima i napomenama (1953), Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd.

Dr sc. Hajrija Sijeričić-Čolić,
Professor at the Law Faculty in Sarajevo

**REMEDIES SYSTEM AND CRIMINAL PROCESS
LEGISLATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA
(NORM AND PRACTICE)**

This paper focuses on three questions: first, the question about the directions of norms development in regular and irregular legal remedies. Second, on basic procedural rules, and third on the legal effects of complaint against the first instance judgment. These issues are discussed within the special scheme, which shows the typical development period and the legislative activity of the regular and irregular legal remedies in BiH. Although this scheme differs - compared to typical development stages of the criminal (substantive and procedural) legislation in BiH, though its main segments can contribute in the presentation of responses to the issues raised in the study of key legal decisions on the national system of legal remedies and their practical application.

Key Words: *regular and irregular legal remedies, legal reforms, jurisprudence research, Bosnia and Herzegovina.*